

Ministerieel besluit tot de vaststelling van het gebied 'Munsterbos, kasteeldomeinen Groenendaal en Zangerhei' en de Stalkerschans in de landschapsatlas

DE VLAAMSE MINISTER VAN BUITENLANDS BELEID EN ONROEREND ERFGOED,

Gelet op het Onroerenderfgoeddecreet van 12 juli 2013, artikel 4.1.1, 1°;

Gelet op het Onroerenderfgoedbesluit van 16 mei 2014, artikel 4.1.6;

Gelet op het ministerieel besluit van 17 juli 2015 tot vaststelling van de inventarismethodologie voor de landschapsatlas;

Gelet op het openbaar onderzoek dat gehouden is van 13 oktober 2016 tot en met 12 december 2016;

Gelet op het advies van de Vlaamse Commissie Onroerend Erfgoed van 19 januari 2017;

Overwegende dat de onroerende goederen die worden opgenomen in de vastgestelde landschapsatlas erfgoedwaarde bezitten en voldoende goed bewaard zijn;

Overwegende dat de onroerende goederen die worden opgenomen in de vastgestelde landschapsatlas integraal deel uitmaken van het gebied 'Munsterbos, kasteeldomeinen Groenendaal en Zangerhei' waarvan de waarde als volgt gemotiveerd kan worden:

Historische waarde: De kasteelsites en bijhorende landgoederen vormen de materiële restanten van de vestiging van middeleeuwse lokale heren in hun leengoederen, op hun beurt uitingen van het feodale verleden. Op zeer korte afstand komen hier zowel de nog 'levende' adellijke residenties Groenendaal en Zangerhei voor, als de 'verstilde' versterkte sites Jonkholt en Hommelen. Groenendaal en Zangerhei zijn verder blijven evolueren: van waterkasteel naar classistisch, residentieel verblijf in de 19de-20ste eeuw. Groenendaal vertoont alle kenmerken van het schema voor een kasteel met een middeleeuws verleden: de neerhof-opperhofstructuur is typerend voor dergelijke kastelen. Het voorkomen van kasteel en hoeve op korte afstand van elkaar is daar nu nog een uiting van. Samen met het park en omliggende landbouwgronden vormen zij een ensemble. Parken en tuinen van Groenendaal en Zangerhei dragen elementen uit verschillende historische parkontwerpen. Beide maakten ze in de 19de eeuw de evolutie van geometrische aangelegde tuin naar landschappelijk park, representatief voor de ontwikkeling van de meeste kasteelparken in Vlaanderen. Verschillende relictten van vroegere parkstructuren bestaan heden nodig, waaronder de kasteelvijvers, de eikendreven die de toegang tot het kasteeldomein geven, gekandelaarde linden bij het kasteel.

Kenmerkend voor het historische cultuurlandschap van het gebied 'Munsterbos, kasteeldomeinen Groenendaal en Zangerhei' is het creatieve gebruik van het overvloedig aanwezige water in dit noordelijk gelegen deel van vochtig Haspengouw. Verschillende relictten getuigen van de manier waarop de mens in het verleden met dit element omging: vijvers in kasteelparken, vijvercomplexen op de bronbeekjes van het Kempisch plateau, de vele gekanaliseerde kleine waterlopen, beemden in de beekvalleien, omgrachte versterkingen.

Ruimtelijk-structurerende waarde: Het Albertkanaal uit de jaren 1930 maakt in dit gebied de doorsteek over de waterscheidingskam tussen Maas- en Scheldebekken. Het structureert de ruimte. Terwijl in het noordoosten een KMO-zone het kanaal afboordt en in het zuidwesten de

bewoning van Eigenbilzen en Gellik tot de kanaalrand reikt, is de ruimte langs beide zijden van het kanaal hier nog groen. De verlaten spoorwegbedding tussen Hasselt en Maastricht doorsnijdt het gebied in oost-westelijke richting. Het grootste beboste deel van het Groenendaalpark is daardoor afgesneden geraakt van de rest van het kasteeldomein waar het oorspronkelijk bij hoorde. Het Groenendaalbos verschilt in die zin van het gebied ten noorden van de verlaten spoorweg, waar de parkstructuur beter bewaard is gebleven.

De aanwezigheid van de landgoederen Groenendaal en Zangerheide hebben hun stempel gedrukt op de ruimtelijke configuratie van dit gebied tussen verschillende dorpskernen in, meer bepaald op het landgebruik en de ontsluiting. Het domeinbos Groenendaal met oudboskernen en het natuurreservaat Bonijterbos zijn afkomstig uit deze kasteeldomeinen.

In het verleden bepaalde het reliëf in grote mate de inplanting van nederzettingen en kastelen, een vorm van ruimtelijke structurering die tot op vandaag nog doorwerkt. Historische woonkernen komen vooral op de hoger gelegen randen buiten de Demervallei voor, terwijl de kasteeldomeinen in het lager gelegen samenvloeiingsgebied van de Meersbeek, Krombeek en de intussen gedempte Dieprootbeek werden ingeplant. De vele bronbeekjes op de rand van het Kempisch plateau en op de hellingen van de Haspengouwse heuvels kenmerken dit gebied;

Esthetische waarde: Het gevarieerde compartimentlandschap draagt bij tot de landschapsbeleving en kenmerkt dit overgangsgebied tussen de zandige Kempen en de zandleemstreek van vochtig Haspengouw. Open ruimtes van akkers en weilanden wisselen elkaar af, onderbroken door opgaande begroeiing van bomenrijen, dreven, loof- en naaldboutbossen. In de beekvalleien van de Zutendaal- en de Munsterbeek komen verschillende restanten van historische vijvercomplexen voor, waarvan de 'Slause' of 'Grote en Kleine Sluis' in het natuurgebied van het Munsterbos het meest bekende is. Verruigde vochtige hooi- en graslanden, vochtige struwelen, uitgestrekte rietlanden in verlandingszones en lang vijvers, open waterpartijen, zure eikenbossen en lork-spar- en populieraanplantingen zorgen voor een grote variatie in biotopen.

Munsterbos omvat verschillende historische wegen, zoals de Hollandse weg, de weg van Munsterbilzen naar Maastricht, het Hossetwegske, die hun functie en uitzicht van trage, onverharde wegen behouden hebben. Hun belevingswaarde is groot. Op sommige plaatsen gaan die gepaard met waardevolle houtige beplantingen langs wegen.

In het Munsterbos is ook de samenhang tussen vegetatie en bodem duidelijk. Op de vroegere heide domineren sinds de 19de eeuw naaldbossen, terwijl de gebieden die al langer door de landbouw in gebruik waren, nu vooral uit loofbos en graslanden bestaan. Op de natste kleibodems komen duidelijk meer populierenrijen en bosjes voor;

Archeologische waarde: Omwille van de topografische kenmerken van het gebied (vallei, rand van het Kempisch plateau, samenvloeiingsgebied van beken) is het archeologisch potentieel voor alle perioden behoorlijk hoog. Hierop wijzen ook de zgn. losse vondsten uit de centraal archeologische inventaris. Het archeologisch potentieel is dus hoog maar kan vooralsnog niet concreet geduid worden. Een uitzondering is Jonkholt, een middeleeuwse versterkte site, waarvan de muurfundamenten en de vier hoektorens bijna onbeschadigd uit de drassige bodem kwamen. Jonkholt is een ingerichte archeologische site;

Overwegende dat de opname van de Stalkerschans in de vastgestelde landschapsatlas als volgt gemotiveerd kan worden:

Historische waarde: De Stalkerschans is een typisch voorbeeld van hoe een plattelandsgemeenschap zich in het ancien régime verdedigde tegen voorbijtrekkende militaire troepen in oorlogstijd. De schans is het resultaat van het gemeenschappelijk burgerinitiatief van een kleine gemeenschap die bij gebrek aan een officieel verdedigend leger haar verdediging in eigen handen neemt. Dergelijke boerschansen kwamen veelvuldig in de Kempen voor. Dit exemplaar is één van de best bewaarde,

BESLUIT:

Artikel 1. De onroerende goederen opgenomen in het beveiligd digitaal bestand van dezelfde datum als dit besluit, worden opgenomen in de vastgestelde landschapsatlas, vermeld in artikel 4.1.1, 1°, van het Onroerenderfgoeddecreet van 12 juli 2013.

Art. 2. De vastgestelde landschapsatlas is in de vorm van een gegeorefereerde GIS-laag beschikbaar op de website van het agentschap Onroerend Erfgoed.

Brussel,

18 MEI 2017

De Vlaamse minister van Buitenlands Beleid en Onroerend Erfgoed,

A handwritten signature in black ink, consisting of a series of loops and a long horizontal stroke at the end, followed by a period.

Geert BOURGEOIS